

- 7 ЦДІА УРСР. - Ф. Польські документи на право власності. - Спр. 791; Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, oddział reko-pisow. - N 178. - S. 191-196.
- 8 ЦДІА. - Ф. БВА. - Спр. 19989.
- 9 Jablonowski A. Wstę. // Źródła dziejowe. - Warszawa, 1889. - T. 19. - S. 8-9.
- 10 Jablonowski A. Ukraina // Źródła dziejowe. - Warszawa, 1897. - T. 22. - S. 15, 27-28, 651.
- 11 Крип'якевич І.П. Адміністративний поділ України 1648-1654 рр. // Іст. джерела та їх використання. - К., 1966. - Вип. 2. - С. 123-124.
- 12 Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Archiwum Lubomirskich Malej Wsi, rubro 16. - N 360. - S. 36, 39.
- 13 ЛНБ. - Відділ рукоп. кол. Оссолін. - Спр. 6740/II.
- 14 Гончариха // Зап. наук. т-ва ім. Шевченка. - Львів, 1896. - Т. 10, кн. 2. - С. 4; Боряк Г.В. Територія і залюдненість Брацлавщини в першій половині XVI ст. (до 1566 р.) // Іст. дослід.: Вітч. історія. - 1985. - Вип. 41. - С. 64, 67.
- 15 Крикун М.Г. Границі і повітовий поділ Брацлавського воєводства в XVI-XVII ст. // Іст. дослід.: Вітч. історія. - 1982. - Вип. 8. - С. 88.
- 16 Археографический сборник... - Т. 1. - С. 122.
- 17 Volumina legum. - Petersburg, 1859. - Т. 2. - S. 287, 316, 347.
- 18 Atlas Historyczny Rzeczypospolitej. Epoka przelomu z wieku XVI-go na wiek XVII-sty. Dział 2-gi: "Ziemie Ruskie" Rzeczypospolitej. Dział opracowany przez A. Jablonowskiego. - Warszawa; Wieden, 1889-1904.
- 19 Баранович О. Залюднення України перед Хмельниччиною. - 1930.
- 20 Любавский М. Областное деление Литовско-Русского государства ко времени издания первого Литовского статута. - М., 1892. - С. 209.
- 21 Крикун М.Г. Вказ. праця. - С. 95.
- 22 Любавский М. Указ. соч. - С. 213-235.
- 23 Опись актовой книги Киевского центрального архива / М.Н. Ясинский. - Киев, 1894. - С. 6-7.
- 24 Кордт В. Указ. соч. - Карта VI.
- 25 Źródła dziejowe. - Т. 19. - S. 3.
- 26 Jablonowski A. Przedmowa // Źródła dziejowe. - Т. 19. - S. 12.
- 27 Баранович О. Вказ. праця. - С. 21.
- 28 Brawer A.J. Galizien wil es an Österreich kam: Eine hist. statist. Studie über die inneren Verhältnisse des Landes im Jahre 1772. - Leipzig; Wien, 1910. - S. 30;
- 29 ЛНБ. - Кол. Оссолін. - Спр. 1197/1. - С. 23, 33, 34, 109-114; Index locorum omnium Galiciae, Lodomeriae atque as huius calcem adiectus Bukovinae. - Leopoli, 1794.
- 30 Наукова бібліотека Львівського університету // Картограф. зб. - Т. 522, 3752.
- 31 ЛНБ. - Кол. Оссолін., опр. 1197/1 - С. 23, 33, 34, 109-114.
- 32 Index locorum...

- 32 ЦДІА УРСР. - Ф. 49, оп. 2, спр. 145. - Арк. 1-27 зв.
- 33 Magazin für die neue Historie und Geographie, angelegt von D. Anton Büsching. - Halle, 1788. - Т. XXII. - S. 318-329.
- 34 Volumina legum. - Kraków, 1889. - Т. 9. - S. 328-329.
- 35 Крикун М.Г. Вказ. праця. - С. 98.
- 36 Volumina legum. - Т. 9. - S. 395-396.
- 37 Каманин И. Список актовных книг, хранящихся в Киевском Центральном архиве // Оттиск из "Университетских известий" за 1862 - 1864 гг. - К., 1864. - Кн. 1402-1409, 1934-1936.
- 38 Полное собрание законов Российской империи: 1-е собр. - Спб., 1830. - Т. 23. - С. 444, 446; Volumina legum. - Poznań, 1952. - Т. 10. - S. 5. 18, 49-50.
- 39 Соловьев С. История падения Польши. - М., 1863. - С. 299-300; Батюшков П.Н. Волынь. Исторические судьбы Юго-Западного края. - Спб., 1888. - С. 229; Korzon T. Wewnstrzne dzieje Polaki za Stanisława Augusta (1764-1794). Wydanie 2-gie. - Kraków; Warszawa, 1897. - Р. 1, mapa 1-go i 11 prozbioru Polaki.
- 40 ЦДІА. - Ф. БВА. - Спр. 20727.
- 41 Volumina legum. - F. 10. - S. 310-311.
- 42 Radziwiński Z. L. Laudum pierwszego i zarazem ostatniego sejmiku wojewodztwa Włodzimierskiego 1794. - Lwów, 1910. - S. 8-9, 13.
- 43 Материалы для истории Подольской губернии (1792-1796 гг.). - Каменец-Подольский, 1885. - С. 6; Лен В.З. Население России по пятой ревизии. - М., 1902. - С. 131; ЦДІА. - Ф. 416. - Спр. 264; Storch H. Statistische Übersicht der Statthalterschaften des Russischen Reichs nach ihren merkwürdigsten Kulturverhältnissen. - Riga, 1795. S. 106-108.
- 44 Полное собрание законов... Т. 23. - С. 691; Т. 24. - С. 229-230.
- 45 Полное собрание законов... Т. 24. - С. 229-230.

Надійшла 1.10.1986 р.

Г.В.Боряк

РЕВІЗІЇ ТА ЛЮСТРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ СТАРОСТВ

КІНЦЯ XV - СЕРЕДИНИ XVI ст.

(В АСПЕКТІ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ДЖЕРЕЛЬНОЇ ЦІННОСТІ)

Огляд окремих історико-географічних аспектів актів ревізій і люстрацій українських староств свідчить про необхідність поглибленої розробки джерелознавства допоміжних історичних дисциплін взагалі й історичної географії зокрема. Автор обробив і картографував дані, отримані в результаті аналізу описово-статистичних матеріалів, що дає можливість визначити найінформативніші групи джерел.

Обзор отдельных историко-географических аспектов актов ревизий и люстраций украинских староств свидетельствует о необходимости углубленной разработки источниковедения вспомогательных исто-

© Г.В.Боряк, 1990

ISBN 5-12-001227-2. Географічний фактор в історичному процесі, 1990

рических дисциплин вообще и исторической географии, в частности. Автор обработал и картографировал данные, полученные в результате анализа описательно-статистических материалов, что позволяет определить более информативные группы источников.

У комплексі документальних джерел для вивчення історичної географії України кінця XV – середини XVI ст. ревізії та люстрації, поряд з іншими описово-статистичними джерелами (поборовими реєстрами, інвентарями та ін.), займають важливе місце, поступаючи лише масовому актовому матеріалу, насамперед – мастковим актам книг центральних і місцевих судово-адміністративних установ. У стислому, "концентрованому" вигляді в них зафіксована широка й багатогаспектна інформація, яка представляє найголовніші види історико-географічних характеристик: географічну номенклатуру різних регіонів, свідчення про адміністративно-територіальну належність поселень, їх власницький та правовий статус, дані для локалізації й визначення відносних розмірів населених пунктів, орієнтири для реконструкції кордонів, мережі митниць та шляхів сполучень, відомості для встановлення складу давніх і найбільш стабільних територіальних одиниць – волостей; фізико-географічні характеристики місцевості (гідрографія, орографія, природні умови, ресурси, розміщення буд., рудень тощо).

Введені до наукового обігу в середині – другій половині XIX ст. матеріали ревізій і люстрацій широко використовуються в різних дослідженнях, особливо історико-демографічного характеру. У деяких спеціальних працях проведено їх джерелознавчий аналіз, але знов-таки щодо історико-демографічних відомостей, які містяться в них¹. Історико-географічні аспекти українських люстраційних та ревізійних матеріалів ще не стали предметом спеціального дослідження. Не ставилося питання й про картографування результатів спеціальних джерелознавчих розробок. Спробуємо навести деякі дані, які свідчать про перспективність подібних досліджень.

Серед історико-географічних відомостей, зафіксованих у ревізіях і люстраціях, визначне місце займає порівняно широка географічна номенклатура, "розкладена" по адміністративно-територіальних одиницях. У поєднанні з синхронізмом (одночасністю) географічних характеристик великих регіонів вона відкриває унікальні можливості для отримання "горизонтальних" зрізів території.

У межах періоду, який розглядається, відомо п'ять ревізій, здійснених на українських землях Великого князівства Литовського (1471, 1545, 1552, 1559–1590, 1563). Повністю збереглися найбільш масштабні описи – 1545 і 1552 р.², фрагментарно³ – ревізії 1471 та 1563 р. (остання пов'язана з волочною помірою), матеріа-

ли описів 1559 – 1560 р. втрачені під час другої світової війни⁴. У першому з двох найповніших описів (1545) зафіксовано 615, у другому (1552) – 856 поселень (відповідно 6 та 13 староств).

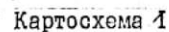
Обидві люстрації коронних воєводств (1564–1565 та 1569–1571) дійшли до нас у повному обсязі. Перша охопила 33 староства (968 поселень) Руського, Белзького і Подільського воєводств, друга – лише 25 староств того самого регіону та 7 – на інкорпорованих землях Київського воєводства (всього 514 поселень). Отже, найбільш репрезентативні з точки зору географічної номенклатури ревізія 1552 р. та люстрація 1544–1565 рр. (табл. 1 і 2).

За нашими підрахунками, в них представлено відповідно 29,9 та 23,4 % населених пунктів тих воєводств, де проводився перепис. Неповнота охоплення поселень зумовлена метою ревізій та люстрацій, яка полягала у визначенні прибутковості державних маєтків. Тому більшість приватновласницьких поселень (від 60 до 80 %) не потрапила до числа описаних. Варто зазначити, що середній рівень репрезентативності актів ревізій і люстрацій різних регіонів приблизно однаковий і коливається в межах 25 %. Виняток становлять Белзьке (19,4 %) та Брацлавське (35,9 %) воєводства, які й дали певну розкиданість показників (табл. 3). Аналогічні показники поборових реєстрів першої половини – середини XVI ст. для порівняння наведені в табл. 3, з якої випливає, що пересічно вони вдвічі вищі за вказані параметри ревізій та люстрацій.

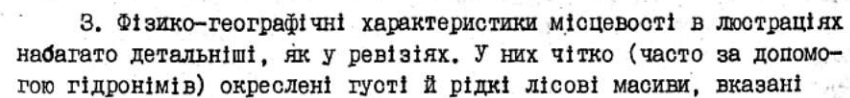
Акти ревізій та люстрацій в цілому становлять однорідний джерельний масив, їхні формуляри мають багато подібних рис. Найістотніші відмінності між ними в плані фіксації історико-географічних відомостей можна звести до наступних моментів:

1. У люстраціях західноукраїнських земель виразно акцентується датування поселень, при цьому наводяться численні локаційні привілеї, ретельно відзначаються "новоосаждені" села, "волі", звільнені від оплати податків. У ревізіях староств менш залучених правобережних регіонів, насамперед – Київського і Брацлавського воєводств, – більше місця відводиться фіксації місцезнаходження населених пунктів. При цьому застосовуються два способи локалізації: за гідронімічною ознакою (ревізія 1552 р. фіксує усі чорнобильські села на річках) та шляхом зазначення відстані до старостиного замку (так у тій самій ревізії локалізовані всі без винятку овруцькі села).

2. На відміну від люстрацій, у ревізіях не завжди чітко вказується статус і тип поселення. Так, основна маса населених пунктів у волинських реєстрах подається не самотійно, а в переліках замкових городень. Тому в ревізіях 1545 та 1552 р. безпосередньо

148

Т а б л и ц я 1. Географічна номенклатура ревізій українських староств 1545 та 1552 р.*

№ п/п	Об'єкти ревізій (староства, замки)	Кількість зафіксованих поселень**	
		1545	1552
1	Брацлавське	38 (37/1)	37 (36/1)
2	Вінницьке	31 (30/1)	49 (48/1)
3	Володимирське	82 (78/4)	88 (85/3)
4	Житомирське	54 (50/4)	36 (35/1)
5	Канівське	-	27 (26/1)
6	Київ	-	43 (42/1)
7	Кременецьке	156 (151/5)	92 (91/1)
8	Луцьке	254 (246/8)	288 (287/1)
9	Мозирське	-	70 (69/1)
10	Овруцьке	-	75 (73/2)
11	Остерське	-	8 (7/1)
12	Черкаське	-	9 (8/1)
13	Чорнобильське	-	33 (32/1)
	Разом	615 (592/23)	856 (840/16)

* Матеріали люстрацій зберігаються в Головному архіві давніх актів у Варшаві.

** У дужках в чисельнику вказана кількість сільських поселень, у знаменнику - міських, зліва поза дужками - загальна кількість населених пунктів.

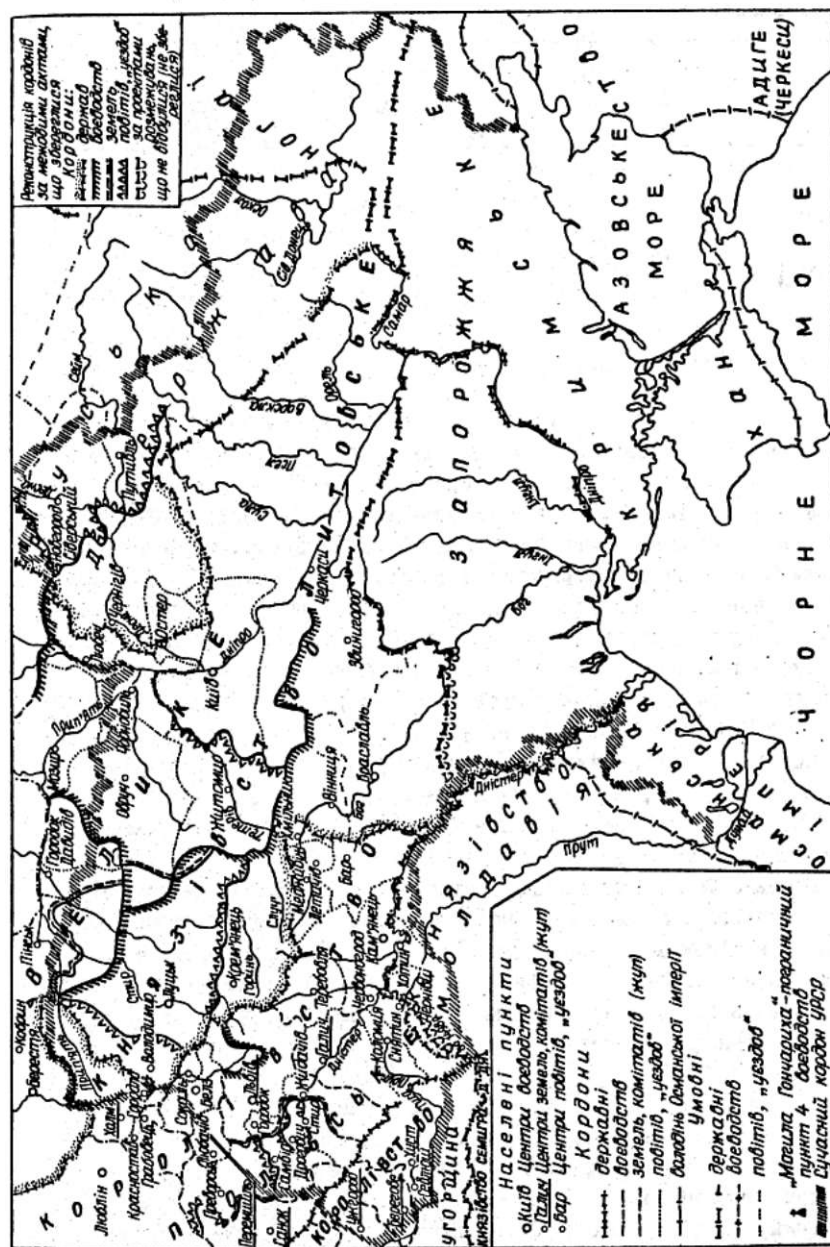
Т а б л и ц я 2. Географічна номенклатура люстрацій українських староств 1564-1565 та 1569-1571 рр.

Кількість об'єктів люстрацій (староства, замки)		Кількість зафіксованих поселень*	
1564-1565	1569-1571	1564-1565	1569-1571
33	31	968 (908/60)	514 (466/48)

* Представлені дані найбільш репрезентативних джерел.

породи дерев, де виробляється поташ, пасовища на полонинах, родючі землі й райони, непридатні для розробки, місця рибних, мисливських, соляних промислів. Люстратори намічали перспективні для заселення місця: у Перемишльській землі вони рекомендували корчувати "гуоті ліси", Галицькій - заселяти гірські райони Підкарпаття "до самих уторських кордонів", Київському воєводстві (1570) - забудовувати старі городища, що мало підвищити обороноздатність "не лише воєводства, а й воєві Корони"⁵.

Узагальнення й картографування отриманих даних дозволяють наочно продемонструвати широту територіального охоплення збережених ревізій і люстрацій, а також створити своєрідну модель комплексу описово-статистичних джерел кінця XV - середини XVI ст. (картосхеми)⁶.

Таблиця 3. Порівняльна репрезентативність зафіксованої в описово-статистичних джерелах географічної номенклатури (% загальної кількості поселень регіону)

Джерела	Воеводства						
	Руське	Белзьке	Подільське	Волинське	Київське	Брацлавське	В середньому
Ревізія 1552 р.	-	-	-	27,3	26,5	35,9	29,9
Люстрація 1564-1565 рр.	25,2	19,4	25,7	-	-	-	23,4
Поборові реєстри*	52,4 (1515)	97,5 (1531)	64,3 (1570)	48,1 (1570)	31,1 (1569-1571)	-	58,7

* У дужках зазначені дати реєстрів.

З картосхеми випливає, що більша частина (понад 85 %) території українських земель, які входили до складу Великого князівства Литовського та Королівства Польського, зафіксована в даних джерелах. Виняток становлять "білі плями", що з різних причин не потрапили в поле зору люстраторів і ревизорів: Преворський і Коломийський повіти Руського воєводства, Бузький повіт Белзького воєводства, Червоноградський, Летичівський і Меджибізький повіти Подільського воєводства, східна частина Брацлавського воєводства (Звенигородщина), Любецький повіт і лівобережна частина Черкаського повіту Київського воєводства (в ревізії 1552 р. фігурують 35 канівських та 7 черкаських лівобережних "уходів", що піддаються точній локалізації, вони показані на картосхемі поряд з умовно локалізованими місцями промислів на Сулі, Ворсклі, Пслі, Самарі (Самар) та інших річках).

Близько 70% заштрихованої території описувалося двічі, що дає можливість для "вертикального" аналізу історико-географічної ситуації в кількох регіонах шляхом співставлення широких різночасових "горизонтальних" зрізів. По три таких описи мають лише кілька вузьких регіонів: Житомирський повіт, частина Черкаського (Поросся) і Вінницького повітів (до 10 % українських земель у складі Польсько-Литовської держави). Решта земель, які становлять близько 20 % вищевказаної території, описувалося по одному разу. У їх числі - Саноцька земля, Перемишльський, Самбірський і Жидачівський повіти Руського воєводства, частина Белзького повіту (за винятком Тишовецького, Любачівського і Сокальського староств), Овруцький, Чорнобильський, Остерський, Київський і Черкаський (за винятком Поросся) повіти Київського воєводства. Дані по цих

регіонах можуть бути використані лише для "горизонтальних" характеристик.

Короткий огляд окремих історико-географічних аспектів актів ревізій і люстрацій українських староств свідчить про необхідність поглибленої розробки джерелознавства допоміжних історичних дисциплін взагалі й історичної географії зокрема. Аналогічна обробка і картографування даних, отриманих в результаті аналізу решти описово-статистичних матеріалів та інших видів документальних джерел, видаються перспективними. Це дозволить, з одного боку, виявити співвідношення між джерельною базою історичної географії різних регіонів (тобто, встановити питому вагу регіональних комплексів історико-географічних джерел у загальному документальному масиві), з іншого - дасть можливість визначити найбільш інформативні групи джерел для диференційованого використання в дослідженнях різних напрямів. Так, поборові реєстри доцільно використовувати для виявлення повної географічної номенклатури регіону, інвентарні описи - для "вертикального" аналізу різночасових характеристик географічних об'єктів, ревізії та люстрації - для отримання широких одночасних зрізів території тощо. Кінцевим результатом вказаного дослідження може стати комплексний аналіз усієї джерельної бази історичної географії України періоду феодалізму.

¹ Владимирский-Буданов М.Ф. Население Юго-Западной России от второй половины XIII до половины XV века // АУЗР. - Киев, 1886. - Ч. VII, т. 1. - С. 1-85; Его же. Население Юго-Западной России от второй половины XV в. до Люблинской унии (1569 г.) // Там же. - Киев, 1890. - Т. 2. - С. 1-210; Баранович А.И. Население предместной Украины в XVI в. // Ист. зап. - 1950. - Т. 32. - С. 198-232; Крикун М.Г. Висвітлення демографічного розвитку Правобережної України другої половини XVI-XVII ст. в дослідженнях радянських істориків // Вісн. Львів. ун-ту / Сер. іст. - 1983. - Вип. 16: Питання історіогр. - С. 23-30; Його ж. Питання чисельності населення на Правобережній Україні другої половини XVI - середини XVII ст. у радянській історіографії // Там же. - 1980. - Вип. 16: Питання історіогр. - С. 74-82; Geuzetorowa I. Wstęp do demografii staropolskiej. - Warszawa. - 1976. - S. 145-197.

² ЦДАДА. - Ф. 389, оп. 1. - Спр. 561, 563.

³ АУЗР. - Ч. VII, т. 1. - С. 42-128; Т. 2. - С. 1-4; Литовская метрика / Кн. 27. - Отд. 1, ч. 1: Книги записей. - Т. 1 // Русская ист. б-ка. - СПб., 1910. - Т. 27. - Стб. 161-165.

⁴ Матеріали ревізії 1559-1560 рр. записані в книзі декретів Пінського підкоморського суду (№ 1336 за "Каталогом" М.Горбачевського). Згідно з даними алфавітного покажчика до вказаного каталога, у втраченій книзі містилися описи 20 господарських і приватновласницьких замків з волостями і повітами, в тому числі - 7 українських: Києва, Канева, Білої Церкви, Лупька, Несухоїжів, Любomla, Ратна (Горбачевський Н. Каталог древним актовым книгам губерний: Виленской, Гродненской, Минской и Ковен-

ской, также книгам некоторых судов губерний Могилевской и Смоленской, хранящимся ныне в Центральном архиве в Вильне. - Вильна, 1879. - С. 446, 681-861). Матеріали єдиного опублікованого опису Мозирського староства (АКСР. - Киев, 1907. - Ч. VII, т.5. - С. 476-496) 1560 р. дають підстави вважати втрачену ревізію унікальним статистично-межовим джерелом: вся географічна номенклатура Мозирського староства (59 поселень) зафіксована у складі 39 межових обводів. Текст ревізії 1559 р. широко використовувався під час пізніших межовань як такий, що відзначався вичерпною повнотою: в одному з київських підкоморських актів 1559 р. підкреслено, що в ревізії 1559 р. "всее киевское шляхты грунты и маестности есть описаны" (ІІДІА УРСР. - Ф. 4, оп. 1, спр. 1. - Арк. 12).

- 5 Матеріали лострації зберігаються в Головному архіві давніх актів у Варшаві (Archiwum Głowne Akt Dawnych w Warszawie: Przewodnik po zespolach. I. Archiwa Dawnej Rzeczypospolitej: Wyd. 2-e pod red. I. Karwasinskiej. - Warszawa, 1975. - S. 97-108).
- 6 Порівн. підрахунки М.Владимирського-Буданова (Население Юго-Западной России от второй половины XV в. до Люблинской унии включительно (1569) // АКСР. - Ч. VII, т. 2. - С. 35, 125 та О.Аблонського (Źródła dziejowe / Wyd. A. Jabłonowski. - Warszawa, 1877. - Т. 6. - S. 16; 1894. - Т. 20. - S. 37; 1897. - Т. 22. - S. 198-199; Jabłonowski A. Piśma. - 1910. - Т. 1. - S. 150).
- 7 Серед численних допоміжних матеріалів, які складалися під час ревізій та лострацій і, на жаль, не збереглися, був реєстр городищ Київського воєводства 1570 р. із зазначенням їх придатності для оборонної забудови (Źródła dziejowe. - Т. 20. - S. 21). За нашими підрахунками, в актових джерелах кінця XV - середини XVI ст. на території воєводства зафіксовано 33 городища. Втрачений реєстр 1570 р., вірогідно, міг би значно розширити їх перелік.
- 8 Аналогічна картографічна модель комплексу межових актів (картосхема 2) побудована на широкому джерельному матеріалі (Боряк Г.В. Акти адміністративних межовань кінця XIV - середини XVI ст. і реконструкція адміністративно-територіального поділу українських земель // Історико-географічне вивчення природних та соціально-економічних процесів на Україні. - С. 86-94). Вона насамперед дозволяє виявити лакуни в групі актів адміністративних межовань і відповідно - ту мережу кордонів, реконструкція якої через відсутність межових актів можлива лише на основі масового актового матеріалу. Наведені моделі окремих комплексів джерел свідчать про перспективність застосування картографічного методу в джерелознавчих дослідженнях, точніше - запропонованої нами методики джерелознавчого картографування.
- 9 Порівн. підрахунки М.Владимирського-Буданова (Население... // АКСР. - Ч. VII, т. 2. - С. 270-271), Я.Рутковського (Rutkowski I. Badania nad podziałem dochodów w Polsce w czasach nowożytnych. - Kraków, 1938. - Т. 1. - S. 270-271) та І.Бойка (Селянство України в другій половині XVI - першій половині XVII ст. - К., 1963. - С. 273).

Надійшла 1.10.1986 р.

Я.Р.Дашкевич

СХІДНЕ ПОДІЛЛЯ НА КАРТАХ XVI ст.

У статті на основі картографічних джерел XVI ст. досліджується територія Східного Поділля в географічному, історичному, політико-адміністративному, гідронімічному аспектах, поданий перелік пам'яток та бібліографія.

В статті на основі картографічних джерел XVI ст. досліджується територія Східного Поділля в географічному, історичному, політико-адміністративному, гідронімічному аспектах, поданий перелік пам'яток та бібліографія.

На відміну від карт XVI-XVII ст., складених переважно на підставі топографічного знімання, карти XVI ст. використовують рідко. Причина цього полягає не лише в унікальності карт (та повноцінних репродукцій), а й незадовільному вивченні історії картографії України згаданого періоду, що спричинило знецінення карт XVI ст. як джерела.

Вивчення картографічних пам'яток привело нас до висновку, що тільки докладне прочитання карт певної території в поєднанні з порівняльним їх аналізом за довший період, може дати задовільні результати. Саме в такому плані вивчено зображення Східного Поділля на картах XVI ст. Мікроаналіз дав можливість обґрунтувати ряд спостережень, які досі не використовувалися в історико-географічних дослідженнях.

Карти України XVI ст. перебували ще під значним впливом "Географії" Птолемея. Тоді було видано ряд атласів, які базувалися на цьому творі. Вони, переважно, складалися з двох частин: з історичного атласу (накладені на карту відомості Птолемея I-II ст.) та з атласу "модерних" ("нових") карт, які мали відбивати географію країн у їх тогочасному, тобто з XVI ст., вигляді. Поділля появилось на одній з секційних карт Птолемеєвого світу, на так званій VIII карті Європи, що охоплювала в "модерному" варіанті Угорщину, Польщу, Русь, Пруссію, Волощину й сусідні країни. Поступово "модерні" карти вийшли поза Птолемеєву схему. VIII карту Європи розділили на атласні карти окремих держав, ними ілюстрували історико-географічні описи, довідники. Карти почали видавати окремими відбитками. Існували ще компасні портолани для мореплавців, на яких глибина суші зазначалася рідко.

За уточненими даними, Східне Поділля зображено на понад 200 "модерних" картах і кількох портоланах. Приблизно дві третини згаданих карт - більше або менше докладне перевидання існуючих

© Я.Р.Дашкевич, 1990

ISBN 5-12-001227-2. Географічний фактор в історичному процесі, 1990.

155